

UDK 316
Izvorni znanstveni rad
Primljen 28. 10. 2010.
Prihvaćen za tisak 15. 3. 2011.

ŽELJANA PANCIROV CORNELISSE

Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10 000 Zagreb
zpcornel@ffzg.hr

HRVATSKO-NIZOZEMSKI RAŠOMON

Dugogodišnje proučavanje nizozemske kulturne i jezične interakcije (nizozemski – hrvatski) na sveučilišnoj i srednjoškolskoj razini rađa svijest o nizu dodirnih točaka između dviju kultura i jezičnih sustava. Kako su umrežene spoznaje jedne kulturne sredine o drugoj, kako se percipiraju hrvatski i nizozemski jezik u sklopu svojih društvenih struktura, kakva je općenito slika kojom Hrvatska standardizira svoje mjesto u nizozemskom jezičnom i društvenom okružju? Izgleda li Hrvatska ipak drugačije kada je promatra netko “ispod razine mora”?

Ključne riječi: interakcija, hrvatska i nizozemska kultura, interkulturalna svijest, percepcija, društveno okružje

1. Uvod

Ideja o hrvatsko-nizozemskom rašomonu i pitanje: “Izgleda li Hrvatska ipak drugačije kada je promatra netko ‘ispod razine mora’?” nametnuli su se gotovo spontano prije nekoliko godina slijedom iskustava stečenih u svakodnevnom životu u Nizozemskoj i neposrednom interakcijom s ljudima.

U uvodu svoje knjige *Hrvatska. Identitet, image i promocija* (Zagreb, 2005) Božo Skoko pobliže opisuje sve ono što oblikuje naš nacionalni *image*. Ljudi grade sliku o Hrvatskoj na temelju predodžbi o potezima aktualne političke elite, spoznaja o povijesti, vlastitih iskustva, informacija iz medija ili već ustanovljenih stereotipa. Tako nastala slika može biti pozitivna, negativna ili bez određenja o tom što se prihvaća kao osobna predodžba o nekoj zemlji (Skoko 2005: 14–15).

Nizozemci su uglavnom susretljivi i vrlo zainteresirani za Hrvatsku, ali često zbunjeni jer nisu sigurni o kojoj je državi uopće riječ. Na uobičajeno pitanje: “Where are you from?” i odgovora: “Croatia”, može se čuti komentar poput: “Yes, I have been in Greece”. Neprimjerenost navedene reakcije i “zbrka” o tom govori li se o Hrvatskoj (*Croatia*) ili Grčkoj (*Greece*), ili se možda radi tek o lošem izgovoru riječi, potiče želju da se istraži, s nederlandističke perspektive, koliko prosječan Nizozemac zna o najosnovnijim karakteristikama Hrvatske i Hrvata te što su neposredne asocijacije na spomen Hrvatske? Bili su to poticaji da se provede anketa koja bi barem približno mogla pokazati kako prosječni Nizozemci vide Hrvate.

Terensko istraživanje trajalo je od veljače do rujna 2009. godine, a obavljeno je na uzorku od 89 osoba. Većina ispitanika bila je iz zapadnoga dijela Nizozemske, iz takozvanoga Randstada, konglomerata velikih gradova i najnaseljenijega dijela zemlje. Nizozemski državni zavod za statistiku (CBS) objavio je 2000. godine da u Randstadu, iako se prostire na tek 20 % cjelokupne površine te zemlje, živi i radi gotovo 50 % ukupnoga stanovništva.¹ Radi lakše usporedbe i potpunije informacije valja istaknuti da Nizozemska trenutačno ima nešto više od 16 i pol milijuna stanovnika² na površini 1,64 puta manjoj od Hrvatske³ te je druga najnaseljenija država u Europi (po četvornom kilometru) i treća na svijetu (Snel, Van der Zaag 2006: 15–16).

Anketa, provedena na nizozemskom jeziku, sadržavala je dvije veće skupine pitanja:

- 1) opće informacije o ispitaniku,
- 2) pitanja o Hrvatskoj i Hrvatima.

Ukupno je bilo 19 pitanja i bila su oblikovana kao višestruki izbor odgovora (8) i kao otvorena pitanja (10), uz dodatak “slijepe” zemljopisne karte Europe (bez nazivlja) na kojoj je trebalo osjenčati ili iscrtati obrise Hrvatske.

2. Opće informacije

Ispitanici su morali navesti osobne podatke – spol, dob, stupanj obrazovanja, koliko često prate međunarodne vijesti u medijima, jesu li ikada bili

¹ <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/379841D2-BA32-4753-8A02-00B7F676D5F6/0/index1092.pdf>

² <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/bevolkingsteller.htm>

³ <http://stichtingproplan.reclamekompas.nl/index.php?action=tooncategorie&cat=Projectlanden>

u Hrvatskoj i imaju li Hrvata/Hrvaticu među članovima obitelji, odnosno među prijateljima ili poznanicima.

U anketi je sudjelovalo 46 % žena i 54 % muškaraca, a 40 % sudionika bilo je u inače najzastupljenijoj dobi između 21 i 35 godina. Najviši stupanj njihova obrazovanja većinom je bila srednja škola (56 %), a osobe s visokim obrazovanjem (preddiplomskim, diplomskim i poslijediplomskim) činile su zajedno 33 % ispitanika. Prema aktualnim statistikama prosjek visoko obrazovanih Nizozemaca jest 25 %, a najviši je u Randstadu.⁴ Ispitanik pod brojem 80 u svojim je odgovorima naveo da razinu školovanja svakako treba uzeti u obzir kada se budu obrađivali rezultati ankete jer baš kod fakultetski obrazovanih ljudi očekuje najveće razlike u odgovorima. Nažalost, istraživanje je pokazalo da visokoobrazovane osobe u većini slučajeva nisu željele ispunjavati otvorena pitanja (zahtijevala su njihovo opisno obrazloženje), nego su uglavnom odgovarale samo na ona višestrukoga izbora odgovora gdje im je sadržaj mogućega odgovora bio definiran i ponuđen.

Većina ispitanika nikada nije bila u Hrvatskoj (74 %), jedanput ju je posjetilo 18 % njih, a više puta 8 %.

Međunarodne vijesti u medijima svaki dan redovito prati 63 % ispitanika, a čak 9 % rijetko ili nikada. Na pitanje imaju li Hrvata/Hrvaticu u obitelji, među prijateljima ili poznanicima, 54 % odgovorilo je pozitivno.

3. Nebitne informacije ili opća kultura?

3.1. (Ne)znanje o Hrvatskoj

“Marko Goluža tvrdi kako u turističkoj promidžbi oko 70 % uspjeha ovisi o usmenoj predaji, odnosno o preporukama onih kojima inače vjerujemo, a tek preostalih 30 % zasluge su slogana, prospekata, oglasa, nastupa na turističkim sajmovima i slično” (Skoko 2005: 261).

Kada je 2002. godine bila provedena anketa među inozemnim veleposlanicima akreditiranim u Republici Hrvatskoj (odgovori su bili isključivo njihove subjektivne procjene) o tom koliko poznaju Hrvatsku, Nizozemska je bila u skupini zemalja (zajedno sa Švedskom, Francuskom i Belgijom) koja “malo” zna (Skoko 2005: 327). Navedene činjenice potvrđuje i ova anketa, odnosno zadnje pitanje: “Želite li nešto osobno dodati?” – tu je kod čak 11 ispitanika bio primjetan gotovo očaj zbog vlastita nepoznavanja Hrvatske

⁴ <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/ses/hoogopgeleide-beroepsbevolking-2006>

i njezinih običaja. Ispitanici su u nekoliko slučajeva, uz napisani odgovor, dodali i eksplikativne komentare u kojima se zapaža primjetan ton isprike: “Sramota! Premalo znam!” ili: “Iako poznajem dva Hrvata, premalo znam o njihovoj zemlji. Grozno!” Ispitanik pod brojem 51 smatra da “(...) prosječan Nizozemac zna manje o Hrvatskoj nego što se to misli”. Trebalo bi se upitati je li hrvatska usmena predaja preslaba i može li se učiniti više na promidžbi koristeći se mogućnostima raznih vrsta medija? Ispitanik broj 56 napisao je: “Sada Hrvatska mora pripremiti bolju i pozitivnu promidžbu.”

Valja istaknuti da je u nizozemskim medijima Hrvatska posljednjih godina sve prisutnija. Tako su dnevne novine *Trouw* objavile 13. lipnja 2009. članak novinara Berta van Panhuisa o hrvatskoj obali u kojem je naveo kako je i prije rata Hrvatska bila vrlo popularna među Nizozemcima, ali da je rat učinio svoje. Sada je Hrvatska ponovno dio turističke ponude i prema statistici Hrvatske turističke zajednice 2008. godine našu je zemlju posjetilo oko 300 tisuća Nizozemaca. Odmarali su se u već odavno popularnim područjima kao što je Istra. Van Panhuis navodi da Hrvatska uvelike promovira svoju zemlju na zapadnom tržištu i kako, za razliku od susjednih država, ne nudi samo plaže i autokampove nego i predivnu prirodu te bogatu kulturu.⁵ Prema mišljenju nepoznatoga autora koji je 13. siječnja 2004. godine objavio članak na internetskim stranicama nizozemskoga interaktivnoga novinarskoga centra, Hrvatska je u medijima ponovno otkrivena 2003, te se navode citati iz različitih izdanja dnevnih i tjednih novina: “prekrasna i gostoljubiva” (*Libelle*, siječanj 2003), “Istra je ponovo popularna” (*Algemeen Dagblad*, travanj 2003), “... tonem u san s mislima da sam vidio savršeni grad” (o Dubrovniku, *Reizen*, veljača 2003).⁶

3.2. Stereotipi

Prije nego što se počnu procjenjivati odgovori o hrvatskom imidžu među Nizozemcima, opravdano treba razmisliti o tom kako bi prosječan Hrvat ispunio istovrsnu anketu o Nizozemskoj. Bi li mu pitanja višestrukoga izbora odgovora (znači, već gotove formulacije) pomogla ili, naprotiv, odmogla? Anketa je pokazala da Nizozemci smatraju Hrvatsku zemljom “daleko od njihove” (ispitanik broj 13), a percepcija Hrvata, prepoznatljiva u dnevnoj interakciji, jest da je Nizozemska blizu.

U radu sa studentima nederlandistike i germanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te učenicima Klasične gimnazije zamijećeno je da po-

⁵ http://www.trouw.nl/ontspanning/reizen/article2785499.ece/Kroatisch_erfgoed_lonkt_weer_.html

⁶ <http://www.nieuwsbank.nl/inp/2004/01/13/R028.htm>

stavljaju pitanja koja se uklapaju u postojeće stereotipe o toj zemlji. O Nizozemskoj su stereotipi sveprisutni, oni su intrigantna tema, a često i tabu. Mladi ljudi informirani su o *coffee shopovima*, o prostituciji, eutanaziji te nizozemskoj toleranciji uopće. Na nizozemsko se društvo gleda kao na vrlo otvoren sustav vrijednosti u kojem svatko radi što želi, no realnost je drugačija. Nizozemci su vrlo organizirani i poštuju red. U hrvatskom društvu znaju se čuti pitanja poput: “Je li istina da se u *coffee shopu* uz kavu dobije i smotuljak marihuane?” To naravno nije točno jer ne dobije se ništa što nije naručeno i plaćeno, a u *coffee shopu* može se samo popiti kava (ili sok), dapače u okružju opojnih mirisa. U *coffee shopovima* ne smiju se prodavati alkoholna pića (Besamuca, Verheul 2010: 246). U Nizozemskoj je 1. siječnja 2004. zabranjeno pušenje duhanskih proizvoda na radnom mjestu, a od 1. srpnja 2008. i na javnim mjestima, uključujući restorane, hotele i kafiće.⁷ Kako se ti zakoni neprestano mijenjaju, odnosno prilagođavaju, trenutačno je na snazi pravilo da vlasnici, primjerice, kafića mogu imati odvojen prostor za pušače, ali gosti tamo neće biti posluženi (zbog prava svih na radno mjesto bez dima). Smatra se da će se uskoro (početkom 2011. godine) dogoditi još veće promjene, pa će pušenje biti dopušteno u kafićima manjima od 70 četvornih metara, ako ispunjavaju još neke dodatne uvjete propisane zakonom (primjerice ako imaju odgovarajuću ventilaciju, oznake da je kafić za pušače i slično).⁸ Paradoks je u cijeloj priči to da zakon o zabrani pušenja ne obuhvaća i konzumiranje marihuane jer ona nije legalna (ali se tolerira) te se ne može zabraniti. Znači, dok god džoint ne sadržava duhan nego čistu marihuanu, slobodno se može pušiti, naravno, samo u *coffee shopu*⁹ te isključivo u prostorijama bez posluge.¹⁰

3.3. Nizozemska ili Holandija?

Prve asocijacije u vezi s Nizozemskom obično su klompe, vjetrenjače, bicikli ili pivo. A ta je zemlja, naravno, mnogo više od toga. Prve dileme pojavljuju se već kod samoga naziva zemlje: govori li se o Nizozemskoj ili o Kraljevini Nizozemskoj i koja je razlika između ta dva pojma? Nizozemska je priznat naziv za državu u zapadnoj Europi, a Kraljevina Nizozemska službeni je naziv koji se upotrebljava u vladinoj dokumentaciji te u međunarodnim organizacijama. Od 10. listopada 2010. godine Kraljevina Nizozemska

⁷ http://www.stivoro.nl/Voor_volwassenen/Meeroken/Rookvrij_werken/index.aspx

⁸ <http://www.khn.nl/smartsite.dws?id=70261>

⁹ <http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/u-nizozemskoj-zabrana-pusenja-duhana-ali-ne-i-marihuane.html>

¹⁰ <http://www.iamsterdam.com/nl/visiting/praktischeinformatie/rokenindehoreca>

sastoji se od Nizozemske, Arube, Curaçaoa i Svetoga Martina (*Sint Maarten*), a od toga datuma službeno više ne postoje Nizozemski Antili.¹¹ Što je onda Holandija? Holandija (*Holland*) u međunarodnom se kontekstu koristi za Nizozemsku, odnosno to je njezin *brand name* (Skoko 2005: 105). Samo ime odnosi se zapravo na dvije od dvanaest nizozemskih pokrajina: Sjevernu (*Noord-Holland*) i Južnu Holandiju (*Zuid-Holland*), gdje je najveća gustoća stanovništva. Nizozemci, ako nisu rodom iz jedne od tih dviju pokrajina, ne vole se poistovjećivati s Holandijom, nego se koriste imenom *Nizozemska* (Vossestein 1998: 92). Kako se često korištena sintagma “The Low Lands/Countries” uklapa u cijelu priču? Engleski govornici vrlo će lako prepoznati taj termin i povezati ga s područjem Nizozemske i Belgije, no to se odnosi isključivo na širu kulturološku regiju, bez političkoga identiteta (Shetter 2002: 85). Koliko je to u hrvatskom društvu poznato možemo pretpostaviti na temelju učestalosti navedenih termina u dnevnoj komunikaciji izvan nederlandističkih krugova. Ostaje dojam da Hrvati malo znaju o tim razlikama, pa su zabune česte.

3.4. Nizozemski jezik

Kojim se jezikom govori u Nizozemskoj? Nizozemskim, flamanskim, frizijskim, holandskim? Koja je razlika i postoji li uopće? Na Danu nederlandistike 28. rujna 2009. godine jedan je student spomenuo da ga često pitaju kakva je mješavina nizozemski jezik: engleskoga i njemačkoga ili čak flamanskoga i francuskoga?

Nizozemski pripada zapadnogermanskoj skupini indoeuropskih jezika te je po broju govornika (više od 23 milijuna¹²) treći najveći germanski jezik, iza engleskoga i njemačkoga (Donaldson 1983: 119). Zbog pripadnosti istoj jezičnoj skupini te utjecaju leksika modernoga života, novim govornicima nizozemskoga često se čini kao da je taj jezik *mješavina engleskoga i njemačkoga* (Shetter 2002: 79–80). Nizozemski je s njemačkim najrodniji u staroniskofranačkoj, odnosno starosaskoj podskupini, pa nizozemski i donjonjemački još i danas čine dijalekatski kontinuum (Kapović 2008: 80).

Nizozemska pokrajina Friesland dvojezična je, te se tamo, osim nizozemskog, govori i frizijski koji se čuva kao važan element kulturnoga identiteta (Shetter 2002: 85). Frizijski u Nizozemskoj uživa status jedinoga zakonom priznatoga manjinskoga nacionalnoga jezika (Nortier 2009: 11, 48). Frizijski jezik, kao i nizozemski, pripada zapadnogermanskoj skupini, ali je

¹¹ <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/hoe-ziet-de-bestuurlijke-structuur-van-het-koninkrijk-der-nederlanden-eruit.html>

¹² <http://www.nu.nl/binnenland/2381170/23-miljoen-mensen-spreken-nederlands.html>

srodniji engleskom, što se pogotovo može vidjeti usporedbom leksika. Frizijski, zajedno s engleskim, tvori anglofrizijsku podskupinu jezika (Kapović 2008: 75, 79).

Osim u Nizozemskoj (u Europi), nizozemska jezična zajednica sa službenim nizozemskim jezikom nalazi se i u sjevernoj belgijskoj regiji Flandriji (*Vlaanderen*)¹³ (Shetter 2002: 184), odnosno u takozvanoj flamanskoj jezičnoj zajednici (Janssens 2008: 251). Naziv *flamanski* često se upotrebljava u pogrešnom kontekstu, pogotovo u engleskom govornom području gdje mnogi misle da je *flamanski* zaseban jezik, pa čak i srodan nizozemskom (Donaldson 1983: 7). “Naziv ‘flamanski’ odnosi se (...) na sve što je jedinstveno za južnu kulturnu regiju: na dijalekte, folklor, stajališta, ali ne i na jezik” (Shetter 2002: 84). Iako je nizozemski službeni jezik i u Nizozemskoj i u flamanskoj jezičnoj zajednici, razlike postoje u leksiku, izgovoru i sintaksi (Donaldson 1983: 18), a pravopis je jednak, dogovoren Ugovorom Jezične unije (*Taalunieverdrag*) (De Vries 1994: 186, 189). U nizozemskom govornom području razlika između nizozemskoga u Nizozemskoj i Belgiji često se definira nazivima *Noordnederlands* (sjevernonizozemski) i *Zuidnederlands* (južnonizozemski). Važno je istaknuti da su se govornici u Belgiji nekoliko stoljeća borili za ravnopravnost nizozemskoga nad dominantnim francuskim jezikom. Ravnopravnost jezika postignuta je zakonski 1898. godine. Govornici su se podijelili u dvije skupine: *flaminganten* i *franskiljons*. Prvi su pristaše nizozemskoga, a drugi francuskoga jezika. No, unutar *flamingantenske* skupine također postoji podjela. Jedan dio smatra da se nizozemski treba prikloniti *sjevernoj* verziji, odnosno *noordnederlandskoj inačici*, a drugi tvrdi da bi Flandrija trebala imati vlastitu verziju standardnoga jezika, odnosno standardni *Zuidnederlands s južnjačkim štihom*. Na status standardnoga jezika u Belgiji često se gleda kao politički problem (Van den Toorn 1980: 73). Uz standardnu verziju nizozemskoga jezika, za razliku od Nizozemaca, Flamanci se redovito koriste i raznovrsnim jezičnim varijetetima: dijalektom, regiolektom te takozvanim *međujezikom* koji se prema potrebi priklanja više regiolektu ili više standardnom jeziku. Mnogi se koriste *međujezikom* jer, primjerice, nikada se nisu imali mogućnost obrazovati na razini standardnoga jezika, drugi ga smatraju dovoljnim dok god je barem približan standardu, a treći standardni jezik jednostavno ne žele naučiti zato što je “previše nizozemski”. Standardni jezik u Flandriji uglavnom se upotrebljava u (vrlo) službenim prigodama (Janssens 2008: 158–159, 197).

¹³ Valja upozoriti na činjenicu da se Brussel/Bruxelles smatra glavnim gradom Kraljevine Belgije, ali i (uz Flandriju i Valoniju) autonomnom belgijskom regijom. Brussel/Bruxelles ima 85 % frankofonoga stanovništva (prema izvoru autora Shettera iz 2002. godine), iako je okružen teritorijem regije Flandrije.

Standardizacija nekoga jezika uglavnom se temelji na dijalektu kulturološki dominantnoga grada, odnosno regije. U slučaju nizozemskoga jezika to je bila pokrajina Holandija (*Holland*) s Amsterdamom kao najvažnijim gradom koji je krajem 16. stoljeća uživao ugled važnoga europskoga ekonomskoga i kulturnoga središta te primao mnogobrojne političke izbjeglice (uglavnom intelektualce i kulturne djelatnike) s juga (primjerice iz Antwerpena). Sve je to utjecalo na osnove standardnoga jezika koji je, zbog izbjeglica, dobio neke karakteristike flamanskih i brabantiskih dijalekata (Janssens 2008: 114; Shetter 2002: 81). Budući da se iz holandskoga dijalekta razvio standardni nizozemski jezik, možemo shvatiti zašto bi netko mogao nizozemski jezik nazvati holandskim. Činjenica je da se naziv *holandski* u ovom kontekstu može odnositi samo na dijalekt, no nikako ne na nizozemski jezik. Holandski je u hrvatskom jeziku netočan naziv za nizozemski jezik.

3.5. Koliko znamo jedni o drugima?

Zna li hrvatska javnost tko su Tiësto (DJ, dobitnik mnogobrojnih nagrada i nekoliko puta proglašavan najboljim na svijetu) ili Rutger Hauer (poznati holivudski glumac nizozemskoga podrijetla)? Je li realno očekivati da svi poznaju Hrvata Gorana Višnjića s obzirom na to da živi i radi u Americi? Ako se smatra da su otoci i plavo more prepoznatljivi hrvatski aduti (iako su prirodna tvorevina), bi li Hrvati trebali više znati o primjerice projektu Delta? Nakon 1953. godine i velike poplave na jugozapadu Nizozemske s mnogobrojnim žrtvama, Nizozemci su izgradili sustav brana koje ih štite od poplava (Shetter 2002: 24–27). Neki projekt Delta nazivaju i osmim svjetskim čudom.¹⁴ Tko su Beatrix (kraljica) ili Mark Rutte (nizozemski premijer)? Smatra li se to što je navedeno dijelom opće kulture?

4. Hrvatski imidž

4.1. O hrvatskom jeziku u Nizozemskoj

Anketom provedenom za potrebe ovoga istraživanja pokušalo se otkriti koliko Nizozemci znaju o Hrvatima i hrvatskoj kulturi. Prvo postavljeno pitanje bilo je: “Koji je službeni jezik u Hrvatskoj?” S razlogom su postavljena pitanja uz koja se nudio višestruki izbor odgovora. Mogućnosti odabira bile su: hrvatski, srpsko-hrvatski, jugoslavenski i ruski. Namjera je bila pitajući-

¹⁴ http://www.volkskrant.nl/binnenland/article161751.ece/Milieukritiek_op_Oosterscheldedam_zwelt_aan

ma zbuniti ispitanika. Naime, još se i danas u Nizozemskoj organiziraju tečajevi srpsko-hrvatskoga jezika (primjerice u gradu Hengelou),¹⁵ prodaju se rječnici istoga naziva (primjerice mali rječnik *Servokroatisch/Nederlands, Nederlands/Servokroatisch*, izdavača Wolters'a) iako su, mora se priznati, vidljivi i pozitivni pomaci. Netočnost odgovora u anketi može se protumačiti dostupnošću informacija. Primjerice, na istoj nizozemskoj internetskoj stranici nude se tečajevi hrvatskoga jezika, ali i srpsko-hrvatskoga.¹⁶ U općim informacijama o tečaju (svladava se u kućnom okružju) hrvatski se jezik opisuje kao nacionalni jezik prekrasne Hrvatske koja je do samostalnosti bila dio Jugoslavije. Danas je ta ponosna zemlja procvjetala i napreduje na putu prema ulasku u Europsku uniju. Hrvatska je na toj internetskoj stranici opisana u najboljem svjetlu. Tečaj koji se nudi pripremit će polaznike za moguće situacije u modernoj Hrvatskoj.¹⁷ Opće informacije o tečaju srpsko-hrvatskoga nisu tako detaljno objašnjene. Ističe se samo da će polaznik, zbog uputa na engleskom, istodobno usavršiti oba jezika. Sadržaj tečaja je zbog promjena u aktualnosti informacija najbolje citirati:

*Srpsko-hrvatski je nekoć bio nacionalni jezik bivše Jugoslavije. No, ta se država raspala na pet različitih država: Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Srbiju/Crnu Goru. Ove države, u pravilu, imaju vlastite službene jezike, ali je srpsko-hrvatski razumljiv u svim navedenim državama. Uz pomoć nekoliko jasnih vježbi naučit ćete ovaj jezik odlično govoriti i razumjeti.*¹⁸

Ponukana vlastitom životnom situacijom, u Nizozemskoj sam prije 5 do 6 godina tražila tečaj hrvatskoga jezika za svojega partnera Nizozemca željnoga da nauči jezik buduće domovine. Nešto prikladno bilo je vrlo teško pronaći, pa smo odlučili potražiti pomoć u gotovom jezičnom paketu za samostalno učenje, dostupnom i za druge jezike. Nabaviti se mogao samo tečaj srpsko-hrvatskoga. Postavilo se pitanje koji će se to jezik zapravo učiti. Telefonski poziv osobi zaduženoj za narudžbu i molba za objašnjenjem nije urodila plodom, nego je izazvala vrlo burne i neugodne reakcije: “Nudi se jezik koji je napisan u oglasu; ako piše srpsko-hrvatski, onda je to srpsko-hrvatski!” Nakon mnogo muke i razgovora s ljubaznim glavnim voditeljem prodaje, doznali smo da je riječ o beogradskom izdanju tečaja. Do bilo kakvih hrvatskih izdanja u Nizozemskoj nismo uspjeli doći. Razlog za neugodnu reakciju agenta prodaje tečajeva bila je iritiranost zbog čestih poziva Hrvata

¹⁵ <http://www.rocvantwente.nl/ROC-Sectoren/educatie/colleges/maatwerk/volksuniversiteit-twente/opleidingen/VU-servo-kroatisch-beginners.html>

¹⁶ <http://www.roc.nl>

¹⁷ <http://www.roc.nl/default.php?fr=details&id=12015233&inst=491>

¹⁸ <http://www.roc.nl/default.php?fr=details&id=12012405&inst=491>

nezadovoljnih ponudom. Na nizozemskoj inačici Wikipedije hrvatski jezik definira se kao standardna varijanta srpsko-hrvatskoga.¹⁹

Nizozemci su 30. studenoga 2006. godine prihvatili novi zakon kojim se zahtijeva integracija stranaca u društvo. Potrebno je polagati ispite integracije (jezik i kultura) čak i prije dolaska u zemlju.²⁰ Na polaznicima je da odaberu na koji će način to najuspješnije obaviti, važno je položiti ispite. Jedan od često korištenih načina za učenje nizozemskoga kao drugoga i stranoga jezika, uz primjerice Code, Code Nederlands ili Help!, izvrsna je Delftska metoda (*Delftse methode*). Generacije su tako dobile osnove nizozemskoga jezika i kulture. Odnedavno su autori počeli izdavati i popise riječi kako bi olakšali učenje. To su, uz udžbenike za razne razine učenja jezika, dodatne knjižice s prijevodom riječi na jezik polaznika, a u sklopu određenoga konteksta. Navedeni popis može uštedjeti dosta vremena jer se prijevod s nizozemskoga na hrvatski, zbog nedostatka kvalitetnih i opširnih rječnika, obavlja uz pomoć dvojezičnih rječnika (primjerice prvo nizozemsko-engleskoga, a zatim englesko-hrvatskoga). Situaciju olakšava danas rašireno korištenje digitalnih rječnika koji još donedavno nisu bili dostupni. Slijedom pozitivne prakse, objavljeno je i drugo izdanje popisa riječi na temelju Delftske metode nizozemsko-srpsko-hrvatskoga jezika (nakladnik Boom, Amsterdam, 2005). Iako ime autora u izdanju nije navedeno, istraživanjem na internetu može se pronaći ime L. Cascio.²¹ Doslovni primjeri prijevoda su: *bloeien* – ‘cvjetati’ (2659); *geliefd* – ‘voljena’ (2736); *stukken* – ‘djelovi’ (2952); *wisselen* – ‘mijenjati’ (4192); *ali* i *meid* – ‘devojko’ (2521); *was* (de) – ‘veš’ (2575); *pc’s* – ‘kompjuteri’ (2576); *klopt* – ‘tačno’ (3100); *geopereerd* – ‘operisan/-a’ (3781); *buitenshuis* – ‘van kuće’ (4148).²²

U Nizozemskoj je (još uvijek) moguće nabaviti jugoslavenski rječnik s jugoslavenskom gramatikom, no to su uglavnom izdanja iz osamdesetih godina. Prvi hrvatski veleposlanik u Nizozemskoj Branko Salaj govorio je o tom problemu 3. veljače 1996. godine u Zevenbergenu (Nizozemska) na predavanju donatorima i simpatizerima Zaklade Nizozemska – Hrvatska. Istaknuo je kako se vrlo neugodno iznenadio činjenicom da je Nizozemska jedina zemlja na svijetu u kojoj se 1996. godine još tiskao i prodavao jugoslavensko-nizozemski rječnik s jugoslavenskom zastavom na koricama. Branko Salaj je zaključio da se na taj način vidi kako Hrvatska (1996. godine) još nije dokazala

¹⁹ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kroatisch>

²⁰ http://wetten.overheid.nl/BWBR0020611/geldigheidsdatum_19-02-2010

²¹ <http://www.boek-plus.nl/l-cascio/9789085061052-tweede-ronde-woordenlijst-servisich-kroatisch.html>

²² Brojevi su navedeni zbog lakšega snalaženja u originalnom tekstu.

svoj identitet samostalne zemlje s vlastitom sadašnjošću, prošlošću i kulturom (Salaj 1996: 72). Prodaju li se izdanja jugoslavenskoga rječnika u Nizozemskoj i 2011. godine? Da, ali uglavnom preko internetskih stranica po vrlo povoljnoj cijeni jer izdanja su stara, a prodavači dodaju opis: “jugoslavenski rječnik; srpsko-hrvatsko-nizozemski, nizozemski-srpsko-hrvatski sa sažetom jugoslavenskom gramatikom”.²³ Slična je situacija i s vodičima za lakše jezično snalaženje na odredištu. Posredstvom interneta mogu se nabaviti jugoslavenski jezični vodiči izdavača Kozmosa, Berlitzta i Elseviera. Izdanja su uglavnom s kraja osamdesetih godina i vjerojatno nisu toliko popularna jer su ih u knjižarama diljem Nizozemske zamijenili mnogo bolji noviji vodiči. Pretpostavlja se da će se u budućnosti situacija u vezi sa statusom hrvatskoga jezika u Nizozemskoj znatno poboljšati nakon što iz tiska izađe prvi veliki hrvatsko-nizozemski rječnik na kojem već godinama marljivo radi R. Lučić, docent hrvatskoga jezika na Amsterdamskom sveučilištu (UvA),²⁴ te da će se tako učvrstiti položaj hrvatskoga u leksikografskim krugovima. Zbog svega navedenoga razumljivo je zašto je čak 28 % ispitanika u našoj anketi odgovorilo da se u Hrvatskoj govori srpsko-hrvatski, a 11 % jugoslavenski. Ipak 57 % zna da je službeni jezik hrvatski, a samo je 1 % odgovorilo ruski.

4.2. Gdje se zapravo nalazi Hrvatska?

Drugo pitanje, u kojem su ispitanici morali osjenčati Hrvatsku na slije-poj zemljopisnoj karti Europe, smatralo se iznimno teškim. Treće je pitanje zahtijevalo da se nabroji što više Hrvatskoj susjednih zemalja. Iako su ta dva pitanja usko povezana, pogreške su bile očite. Samo je jedan ispitanik točno naveo sve susjedne zemlje. U drugom pitanju njih je 60 % točno osjenčalo Hrvatsku, sedam % je to učinilo na mjestu Bosne i Hercegovine, šest % Mađarske, četiri % Srbije i tri % Slovenije. Ostale najčešće osjenčane zemlje bile su Slovačka, Češka, Litva i Poljska, a u ekstremnim slučajevima Francuska, Grčka i Austrija. Devedesetih godina na nizozemskoj se televiziji prikazivala emisija “De Vakantieman”²⁵ u kojoj je voditelj Frits Bom ispiti-vao svoje zemljake, primjerice, što sve nose na godišnji odmor (činjenica je da Nizozemci nose sa sobom sve, od krumpira do sira). No, u svakoj epizodi autor je imao i dodatne pitalice za sugovornike. Primjerice, ako je netko rekao da ide na godišnji odmor u Španjolsku, morao je na zemljovidu pokazati kamo putuje. Takve je pitalice postavljao i Nizozemcima koji su se već nalazili na odredištu. Ispitanici često nisu znali pokazati gdje u trenut-

²³ <http://www.literatuurplein.nl/boekdetail.jsp?boekId=110644>

²⁴ <http://home.medewerker.uva.nl/r.lucic/>

²⁵ Naslov emisije “De Vakantieman” bio bi u slobodnom prijevodu “Turist”.

ku ljetuju. Najporaznija emisija bila je kada su Nizozemce u Nizozemskoj zamolili da na zemljovidu pokažu svoju domovinu. Neki ni to nisu znali. Zadaća medija ponekad je zabaviti gledatelje, no ovaj primjer pokazuje kako se ne treba pretjerano čuditi zašto je problem Hrvatsku pravilno locirati na zemljopisnoj karti.

Kod nabiranja zemalja susjednih Hrvatskoj (u trećem pitanju), iako su imali priložen zemljovid Europe, prosjek točnih odgovora bio je sljedeći: jedna točno navedena država (31 %), dvije (25 %), tri (također 25 %), četiri (14 %) i pet (samo 4 %). Ipak, ispitanici su se svakako potrudili kod nabiranja. Otkloni od točnih odgovora bili su redom: Češka i Austrija (13 odgovora), Jugoslavija (11 odgovora), Bugarska (10 odgovora), Poljska (9 odgovora) i Albanija (7 odgovora). Prema odgovorima nekih ispitanika, hrvatski su susjedi Moldavija, Afganistan te Irak.

4.5. Boje i identitet

U četvrtom pitanju tražilo se prepoznati hrvatska vizualna nacionalna obilježja, u ovom slučaju – zastavu. Nizozemska zastava u odabiru i slijedu boja identična je hrvatskoj, samo što nema grb. Ako se određena boja vezuje uz državu, tada je to u slučaju Nizozemske svakako narančasta (nizozemski: *oranje*) jer je ime kraljevske obitelji Oranje (Kraljevska kuća – *House of Orange*). Narančasta je boja tako postala dio nacionalnoga simbola i identiteta (Shetter 2002: 209). Prepoznaju li Nizozemci hrvatski nacionalni identitet? Znaju li boje zastave ili povezuju Hrvate sa crvenim i bijelim uzorkom šahovnice? Na pitanje o bojama hrvatske zastave, 35 % ispitanika odgovorilo je “crvena, bijela i plava”, 29 % nije znalo odgovor, a 24 % napisalo je “crvena i bijela”. Osmero je samoinicijativno spomenulo grb u zastavi, desetero je navelo točne boje ali pogrešnim redoslijedom, a četvero je napisalo “crvena i bijela šahovnica”. U većini netočnih odgovora prevladavala je crvena boja, često u kombinaciji sa crnom ili žutom.

4.6. Republika Hrvatska

Peto je pitanje glasilo: “Hrvatska je ... diktatura, kraljevina ili republika?” Čak 89 % ispitanika znalo je da je Hrvatska republika, 8 % navelo je diktaturu, a 2 % je smatra kraljevinom.

4.7. EU i NATO

Europska unija bila je tema šestoga pitanja. Nizozemska je jedna od zemalja osnivačica Unije (Snel, Zaag Van Der 2006: 30). Od veljače 2009.

u hrvatskim se medijima naveliko raspravljalo o blokadi pregovora za ulazak Hrvatske u Europsku uniju te o činjenici da Nizozemci zbog topničkih dnevnika hrvatsku suradnju smatraju nepotpunom.²⁶ Jesu li Nizozemci obaviješteni o činjenici da Hrvatska formalno još ne pripada obitelji Europske unije? To zna 73 % ispitanika, a 26 % ne. Ako se uspoređi opća informiranost ispitanika s dobivenim odgovorima, može se zaključiti da su najbolje obaviješteni oni koji prate medije više nego jedanput na tjedan. Najlošiji su oni koji prate medije jedanput na mjesec. Ispitanik broj 81 euroskeptik je te strahuje da bi Hrvatska ulaskom u Uniju mnogo izgubila jer bi se, primjerice, promjenom hrvatske valute u euro povećali troškovi života. On smatra da bi Hrvati mogli dobiti dojam da su pripojenjem Europi izgubili ono za što su se prije 15 godina borili te da je bolje kontrolu nad državom ostaviti u vlastitim rukama.

Ulazak Hrvatske u NATO bio je u Nizozemskoj medijski dobro praćen u televizijskim izvještajima i novinskim člancima, no jesu li i ispitanici ankete također pratili događaje? Na pitanje: “Je li Hrvatska članica NATO-saveza?” 54 % ispitanika odgovorilo je “ne”, a 44 % “da”. Prvi krug terenske ankete bio je tjedan dana nakon ulaska Hrvatske u NATO. Pretpostavlja se da bi tako aktualne informacije ipak trebale pozitivno utjecati na anketu. Najtočnije su odgovore, ponovno, imali ispitanici koji više od jedanput na tjedan prate medije (57 %), a netočne kategorija ispitanika koja rijetko ili nikada ne prati medije (25 %).

4.8. Hrvati – stereotipi i predrasude

Osmo je pitanje tražilo da se navede što više asocijacija povezanih s Hrvatskom. Nizozemci su bili vrlo rječiti, ali neki su podaci ipak prevladavali. Na to je pitanje odgovorilo 79 % ispitanika, a 21 % je rubriku ostavilo praznom. Odgovori se mogu posložiti u sljedeće tvrdnje: Hrvatska je turistička zemlja (za Nizozemce vrlo jeftina) s prekrasnom prirodom (slapovima, planinama, otocima), plavim morem i lijepim (sunčanim) vremenom. Očarani su hrvatskom obalom. Hrana je ukusna, a česta je asocijacija i alkohol. Ljudi su strasni, glasni i imaju smisla za humor, žene su lijepe, a obitelj se vrednuje i sklona je okupljanjima. Gostoprimstvo je jedna od istaknutijih točaka. Oduševljeni su kulturnom baštinom, spomenicima, primorskim gradovima. Kada se spomene Hrvatska, najčešće se sjete Zagreba, ali i Dubrovnika te Splita. Hrvati su dobri u sportu, posebice nogometu i tenisu. Druga je strana medalje činjenica da ih Hrvatska asocira na rat (većina spominje Domovin-

²⁶ <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/8002/Nizozemci-zbog-topnickih-dnevnika-blokiraju-Hrvatsku.html>

ski rat, iako su starije generacije navele i Drugi svjetski rat), ruševine, bivšu Jugoslaviju te Istočni blok. Hrvatska je za njih je bivše ratno područje, zemlja u obnovi koja se borila za slobodu i nekoć živjela u blagostanju, a u budućnosti mnogo obećava. Ima i onih koji Hrvatsku povezuju s korupcijom, mafijom i kriminalcima. Mnogi Nizozemci još će danas reći kako su prije Domovinskoga rata bili u Jugoslaviji na odmoru. Kada se u razgovoru zaključiči da su zapravo posjetili Hrvatsku, u njihovu će izričaju i nakon korigiranja Jugoslavije u Hrvatsku ostati stari naziv jer “to se nekoć tako zvalo”.

U desetom pitanju ispitanici su morali navesti stereotipe i predrasude o Hrvatima. Na to je pitanje odgovorilo njih 58 %, a 42 % ga je preskočilo. Čak 11 ispitanika nije čulo ni za kakve predrasude o Hrvatima. S druge strane, neki su komentari bili prilično grubi. Ukratko, Hrvati su siromašni, nacionalisti su, osjećaju se potlačeno i frustrirano, nasilni su i ubijaju se međusobno, smatraju da ne pripadaju Balkanu i žele biti dio Sredozemlja, ali to im ne uspijeva. U podtekstu komentara jest i to da mnogi Hrvati dolaze raditi u Nizozemsku – zbog toga ih uspoređuju s Poljacima koji im, smatraju, uzimaju posao (što je sve češći slučaj nakon što je Poljska postala članica Europske unije). S druge strane, Nizozemci potvrđuju da Hrvati njeguju svoju kulturu, da imaju svijest o vlastitoj nacionalnoj pripadnosti te su ponosni na svoju zemlju, energični, vrijedni, šarmantni i prijateljski raspoloženi. Sport im je jako važan.

4.9. Poznate osobe

U devetom pitanju čak 60 % ispitanika nije moglo nabrojiti nijednoga poznatoga Hrvata. Ipak, najviše je Nizozemaca spomenulo Gorana Ivaniševića, a “skijaši: brat i sestra” (ispitanik broj 25) spomenuti su samo jedanput. Janica i Ivica Kostelić čine neizostavan dio hrvatske kulture i uspjeha koji cijela zemlja slavi zajedno s njima. Hrvatima je neobično to što upravo ti sportski junaci nisu spomenuti, posebice ako se zna da je nizozemski uzgajivač tulipana Cor Grooteman želio odati počast našoj slavnoj skijašici tako što je vrstu tulipana nazvao prema njoj.²⁷ Ipak, treba gledati i nacionalnu kulturološku pozadinu prije nego što se donesu zaključci. Sport obitelji Kostelić je skijanje, no iako Nizozemci često provode svoje godišnje odmone na skijalištima diljem Europe, medijski se natjecanja u tom sportu rjeđe prate. Bilo bi zanimljivo provesti anketu među Hrvatima i tražiti da navedu što više nizozemskih sportaša, posebice onih koji se bave brzim klizanjem ili sudjeluju na najvećoj svjetskoj biciklističkoj utrci Tour de France. Pitanje je,

²⁷ http://www.janica.croski.hr/index.php?link=novosti&mod=opsirnije&novost_id=504&lang=hr

također, koliko bi ispitanika u tom kontekstu spomenulo Maartena van der Wijdena, Svena Kramera ili Ireen Wüst? Maarten van der Wijden osvojio je srca Nizozemaca svojom životnom borbom te se o njemu često pisalo i u hrvatskim medijima. On je nizozemski plivač, pobjednik maratona na 10 kilometara na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine. Van Der Wijden je 2001. godine dijagnosticirana leukemija, ali pobijedio je bolest te se dvije godine kasnije vratio plivanju i počeo osvajati medalje. Godine 2004. organizirao je i humanitarnu plivačku utrku kojom je prikupljeno 50 tisuća eura, a sve za borbu protiv te opake bolesti.²⁸ Sven Kramer i Ireen Wüst jedni su od protagonista brzoga klizanja i dobitnici zlatnih medalja na Olimpijskim igrama u Vancouveru 2010. godine. Vjerojatno bi ih malo Hrvata moglo navesti kao nizozemske sportaše jer brzo klizanje kod nas nije često medijski praćen sport, a u Nizozemskoj (kao i klizanje općenito) čini dio identiteta te zemlje (De Rooi 2005: 134–137). Sport koji je u obje države vrlo popularan jest nogomet. Tijekom nogometnih prvenstava cijela je Nizozemska zahvaćena takozvanom “narančastom groznicom” i milijuni navijača prate najnovija zbivanja (De Rooi 2005: 33). U skladu s tim činjenicama su i rezultati ankete. Iz svijeta sporta, prema kojem Nizozemci najbolje poznaju Hrvate, najviše je asocijacija vezanih za nogomet, a najpopularniji su Šuker i Boban te Pranjić. Činjenica da je Hrvatska pobijedila nizozemsku nogometnu reprezentaciju (2:0) u borbi za treće mjesto na Svjetskom prvenstvu 1998. godine, (Skoko 2005: 363) možda može poduprijeti tu tezu.

Od ostalih poznatih Hrvata ispitanici su spominjali Nikolu Teslu, dr. Franju Tuđmana, Josipa Broza Tita, Gorana Višnjića i Tatjanu Simić. Tatjana je jedno od prepoznatljivih televizijskih lica, Hrvatica koja se kao djevojka s obitelji doselila u Nizozemsku. Ona je fotomodel (kalendari i duplerice), glumica i pjevačica te vjerojatno najpoznatiji seks-simbol u Nizozemskoj krajem prošloga stoljeća.²⁹ Godine 2007. snimila je pjesmu *Ik laat je gaan* koja je bila veliki hit u Nizozemskoj, a zapravo je riječ o obradi pjesme Tonija Cetinskoga *Blago onom tko te ima*. Tatjana je, također 2006. godine, objavila kuharicu za studente s hrvatskim receptima.³⁰ Iako se često pojavljuje u nizozemskim medijima, mnogim ispitanicima ona nije bila prva asocijacija na Hrvate.

Ante Gotovina spomenut je dva puta, od toga jedanput kao “optuženi Hrvat, no ne mogu se sjetiti kako se zove” (ispitanik broj 9), ali slijedilo je

²⁸ Jutarnji list, 22. kolovoza 2008. godine

²⁹ <http://www.tatjana.nl>

³⁰ <http://www.jt.nl/crew.asp?id=2056>

usmeno objašnjenje o tom na koga se mislilo. Očito Nizozemci slabo prate događaje u vezi s Međunarodnim sudom. Fascinantno je to što su neki znali navesti i poznate Hrvate u iseljeništvu, kao, na primjer, australskoga nogometaša Anthonyja “Tonyja” Popovića ili basista i suosnivača grupe Nirvana Krista Novoselića. Na popisu poznatih Hrvata, a nisu Hrvati, našli su se tenisači Ana Ivanović i Novak Đoković te Slobodan Milošević (kao najčešći odgovori), zatim Izetbegović, Polanski, Richard Krajicek (nizozemski tenisač češkoga podrijetla), pa čak i Rus Kalašnjikov.

4.10. Nizozemska štedljivost

Jedanaesto i dvanaesto pitanje postavljeno je kako bi se stekla opća slika o nizozemskoj spremnosti za trošenjem novca, u ovom slučaju, u Hrvatskoj. Autor Jacob Vossestein navodi u svojoj knjizi *Dealing with the Dutch* (Amsterdam 1998; nizozemsko izdanje) da će Nizozemci potrošiti mnogo novaca samo ako nešto smatraju korisnim i vrijednim. Oni se ne razbacuju novcem! Takozvana *zuinigheid* (‘štedljivost’) pripada jednomu od često spominjanih stereotipa Nizozemaca. Uz to je povezan i izraz *to go Dutch* – naime, tijekom izlaska svatko sebi plaća piće ili ručak (Vossestein 1998: 44–46).

Koliko su Nizozemci spremni potrošiti u Hrvatskoj za tjedan dana godišnjega odmora (ne računajući putovanje)? I gdje bi za taj novac rado odsjeli? Iz prijašnjih iskaza jasno je da Hrvatsku smatraju vrlo jeftinom zemljom. Mogu li to potkrijepiti i odgovori na prethodna dva pitanja? Većina Nizozemaca (37 %) smatra da im je između 200 i 400 eura dovoljno za ljetovanje u Hrvatskoj, a prema mišljenju njih 22 % mogli bi proći i s manje od 200. Izdvojena je izjava jednoga ispitanika da je 80 eura sasvim dovoljno za sve troškove jednodnevnoga godišnjega odmora. Iako se možda čini nerealnim, čak 20 % ispitanika posjetilo je Hrvatsku i ostalo pri svojim stajalištima da je do 200 eura dovoljno za lijep provod. U hotelu bi rado odsjelo 35 % ispitanika, u apartmanima 33 %, a samo 16 % u autokampovima, što iznenađuje jer su Nizozemci u Hrvatskoj poznati kao redoviti gosti autokampova.

5. Umjesto zaključka

Rezultati ankete potvrđuju i / ili odbacuju neke od ustaljenih spoznaja Nizozemaca o Hrvatima i obrnuto, ali ponajviše govore o nama samima. Pogledi na iste probleme, na društveno i kulturno okruženje iz hrvatske perspektive, ali i one nizozemske “ispod morske razine”, traže dodatna promišljanja.

Sigurno se može reći da je Hrvatskoj potrebna snažnija sveukupna promocija sada, danas, svaki dan, u svakoj prigodi ... Ako su ovo istraživanje te izlaganje rezultata i činjenica barem malo pridonijeli da Hrvati postanu pozitivno agresivniji u predstavljanju svoje zemlje izvan njezinih granica, svi bismo trebali biti zadovoljni. Radimo zajedničkim snagama na tome, nemojmo biti nepoznanica na zemljovidu Europe jer naše je mjesto uvijek bilo i bit će upravo tamo!

Literatura

- Besamusca, Emmeline, Jaap Verheul. 2010. *Discovering the Dutch. On Culture and Society of the Netherlands*. Amsterdam: University Press.
- Cascio, L. 2005. *Tweede ronde. Nederlands voor buitenlanders. Woordenlijst. Nederlands-Servo-Kroatisch*. Amsterdam: Boom.
- Donaldson, B. C. 1983. *Dutch. A linguistic history of Holland and Belgium*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Janssens, Guy, Ann Marynissen. 2008. *Het Nederlands vroeger en nu*. Leuven – Voorburg: Acco.
- Kapović, Mate. 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku. Pregled jezika i poredbeno fonologija*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Nortier, Jacomine. 2009. *Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.
- Rooi, Martijn de. 2005. *The Dutch, I presume? Icons of the Netherlands*. Weesp: Nilsson & Lamm Publishing.
- Salaj, Branko. 1996. *Perspectieven van de Kroatisch-Nederlandse betrekkingen*. U: *Verlangen naar Vrijheid. Over Kroatië vanuit Nederland ...* Rahela Došen, Ivan Kantoci, ur. Zevenbergen: Stichting Nederland–Kroatië: 68–74.
- Shetter, William Z. 2002. *The Netherlands in Perspective. The Dutch way of Organizing a Society and its Setting*. Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.
- Skoko, Božo. 2005. *Hrvatska. Identitet, image i promocija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Snel, Kelly, Janeke van der Zaag. 2006. *Hoe hoort het eigenlijk ... in Nederland?* Haarlem: Becht.
- Toorn, M. C. van den. 1980. *Nederlandse taalkunde*. Utrecht – Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum.
- Vossestein, Jacob. 1998. *Leven en werken in andere culturen. Zo werkt dat in Nederland*. Amsterdam: Koninklijk Instituut voor de Tropen.
- Vries Jan W. de, Roland Willems, Peter Burger. 1994. *Het verhaal van een taal. Negen eeuwen Nederlands*. Amsterdam: Prometheus.

Novine

Jutarnji list

De Volkskrant

Trouw

Elektronička izdanja

(posljednji pristup 30. siječnja 2011. godine)

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/379841D2-BA32-4753-8A02-00B7F676D5F6/0/index1092.pdf>

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/bevolkingsteller.htm>

<http://stichtingproplan.reclamekompas.nl/index.php?action=tooncategorie&cat=Projectlanden>

<http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/ses/hoopgeleide-beroepsbevolking-2006>

http://www.trouw.nl/ontspanning/reizen/article2785499.ece/Kroatisch_erfgoed_lonkt_weer_.html

<http://www.nieuwsbank.nl/inp/2004/01/13/R028.htm>

http://www.stivoro.nl/Voor_volwassenen/Meeroken/Rookvrij_werken/index.aspx

<http://www.khn.nl/smartsite.dws?id=70261>

<http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/u-nizozemskoj-zabrana-pusenja-duhana-ali-ne-i-marihuane.html>

<http://www.iamsterdam.com/nl/visiting/praktischeinformatie/rokenindehoreca>

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/hoe-ziet-de-bestuurlijke-structuur-van-het-koninkrijk-der-nederlanden-eruit.html>

<http://www.nu.nl/binnenland/2381170/23-miljoen-mensen-spreken-nederlands.html>

http://www.volkskrant.nl/binnenland/article161751.ece/Milieukritiek_op_Oosterscheldedam_zwelt_aan

<http://www.rocvantwente.nl/ROC-Sectoren/educatie/colleges/maatwerk/volksuniversiteit-twente/opleidingen/VU-servo-kroatisch-beginners.html>

<http://www.roc.nl>

<http://www.roc.nl/default.php?fr=details&id=12015233&inst=491>

<http://www.roc.nl/default.php?fr=details&id=12012405&inst=491>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Kroatisch>

http://wetten.overheid.nl/BWBR0020611/geldigheidsdatum_19-02-2010